PRACE NAUKOWE Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie
Filologia Polska. Językoznawstwo 2013, z. IX

Monika KACZOR
Uniwersytet Zielonogórski

Kolokacje przymiotnikowe wybranych pojęć związanych z etyką społeczną (na przykładzie portalu Onet.pl)

Pojęcia związane z etyką społeczną tworzą połączenia wyrazowe, które są określane przez człony w funkcji przymiotnika. Ze względu na ich łączliwość leksykalną można wyróżnić takie związki wyrazowe, które są regularne, a więc występują w stałej konfiguracji leksemów. Dają się również wyodrębnić połączenia, mające postać częściowo ustabilizowaną. Z kolei okazjonalne, indywidualne konstrukcje językowe w określonym kontekście użycia, ze względu na to, że są słabo i rzadko utrwalone w języku, mogą być odbierane jako wątpliwe normatywnie. Biorąc pod uwagę ich formę w postaci powtarzających się stosunkowo regularnie zbitek wyrazowych, są określane jako kolokacje (Klemensiewicz 1948; Skorupka 1950, 1952; Śliwiński 2007).

Celem artykułu jest przedstawienie kolokacyjnych połączeń przymiotnikowych, w których członami nominalnymi są wyrazy odnoszące się do różnych etyczno-społecznych aspektów rzeczywistości, opisywanych i interpretowanych na portalu Onet.pl. Materiał obejmuje informacje, które ukazały się od stycznia do grudnia 2012 roku. Szczególnemu oglądowi zostały poddane te, które dotyczyły ważnych i przełomowych wydarzeń społeczno-politycznych, gospodarczych, kulturowych i religijnych, o charakterze państwowym i międzynarodowym.

Zgromadzony materiał poświadcza, że w tych właśnie okolicznościach w przekazach medialnych pojęcia etyczno-społeczne są chętnie wykorzystywane do opisu i interpretacji wydarzeń ze względu na ich szczególne uwarunkowania etyczne i społeczne (Sękowska 2009).

Przedmiotem zainteresowania uczyniono zatem te przekazy, które omawiają działalność władzy państwowej, rządu w dziedzinie społecznej, gospodarczej, kulturalnej, a także sprawy wewnętrzne państwa i relacji z innymi krajami. In-

formacje związane z polskimi i obcymi systemami gospodarczymi, mechanizmami i warunkami działania podmiotów gospodarczych, powiązanych z wytwarzaniem i podziałem dóbr i usług stały się także interesującymi tekstami do analizy.

Ze względu na rodzaj zgromadzonego materiału w niniejszym opracowaniu wykorzystano metodę polegającą na opisie kontekstowych użyć pojęć etyczno-społecznych.

Zgromadzone kolokacje przymiotnikowe są dwuelementowymi strukturami imiennymi, o konstrukcji podrzędnej:

bezrobocie – *chroniczne*, *długotrwałe*, *duże*, *faktyczne*, *gigantyczne*, *gospodarcze*, *jawne*, *małe*, *masowe*, *mniejsze*, *najmniejsze*, *najniższe*, *największe*, *niskie*, *niższe*, *oficjalne*, *ogromne*, *olbrzymie*, *polskie*, *procentowe*, *rejestrowane*, *rekordowe*, *rzeczywiste*, *społeczne*, *spore*, *strukturalne*, *trudne*, *ukryte*, *utajnione*, *wielkie*, *większe*, *wysokie*, *wyższe*, *złe*, *znaczne*;

bieda – *chroniczna*, *największa*, *ogromna*, *permanentna*, *powszechna*, *straszna*, *trudna*, *uporczywa*, *wielka*;

bogactwo – *duchowe*, *kulturowe*, *materialne*, *największe*, *narodowe*, *naturalne*, *nieprzebrane*, *niezmierne*, *ogromne*, *olbrzymie*, *oszołamiające*, *prawdziwe*, *wewnętrzne*, *wielkie*, *większe*;

dobro – *autentyczne*, *czynione*, *indywidualne*, *konkretne*, *ludzkie*, *moralne*, *największe*, *najwyższe*, *narodowe*, *naruszone*, *obiektywne*, *ogólnonarodowe*, *ogólnospołeczne*, *osobiste*, *otrzymane*, *państwowe*, *podstawowe*, *polskie*, *powszechne*, *prawdziwe*, *prywatne*, *publiczne*, *ratowane*, *wspólne*, *wyświadczone*;

dobrobyt – *ekonomiczny*, *gospodarczy*, *materialny*, *ogólny*, *pełny*, *polski*, *powszechny*, *społeczny*, *większy*, *własny*, *względny*, *zachodni*, *zapewniony*;

etyka – *akademicka*, *chrześcijańska*, *katolicka*, *lekarska*, *nowa*, *pedagogiczna*, *polityczna*, *seksualna*, *społeczna*, *wychowawcza*, *zawodowa*;

godność – *honorowa*, *każda*, *kobieca*, *ludzka*, *najwyższa*, *narodowa*, *osobista*, *polska*, *prawdziwa*, *radykalna*, *utracona*, *wielka*, *własna*, *wysoka*, *zawodowa*;

honor – *męski*, *narodowy*, *oficerski*, *osobisty*, *polski*, *wielki*, *własny*, *żołnierski*;

konsumpcjonizm – *indywidualny*, *krajowy*, *nadmierny*, *obywatelski*, *stały*, *wewnętrzny*, *większy*;

miłosierdzie – *boskie*, *boże*, *chrześcijańskie*, *ludzkie*, *nieskończone*, *niezgłębione*, *wielkie*;

odpowiedzialność – *administracyjna*, *bezpośrednia*, *całkowita*, *cała*, *cywilna*, *cywilnoprawna*, *częściowa*, *duża*, *dyscyplinarna*, *etyczna*, *ewentualna*, *finansowa*, *główna*, *gwarancyjna*, *historyczna*, *indywidualna*, *jednoosobowa*, *karna*, *konstytucyjna*, *kontraktowa*, *majątkowa*, *materiałowa*, *merytoryczna*, *mniejsza*, *moralna*, *nadmierna*, *największa*, *obywatelska*, *odszkodowawcza*, *ograniczona*, *ogromna*, *określona*, *olbrzymia*, *osobista*, *ostateczna*, *personalna*, *pewna*, *polityczna*, *porządkowa*, *poszczególna*, *poważna*, *pracownicza*, *prawna*, *przewidująca*, *służbowa*, *solidarna*, *społeczna*, *szczegółowa*,

ubezpieczeniowa, *wasza*, *większa*, *wielka*, *własna*, *wspólna*, *wyłączna*, *wzajemna*, *zawodowa*, *zbiorowa*;

praca – *badawcza*, *benedyktyńska*, *bezpieczna*, *charytatywna*, *ciągła*, *ciężka*, *codzienna*, *dalsza*, *dodatkowa*, *domowa*, *dorywcza*, *duszpasterska*, *dydaktyczna*, *efektywna*, *fizyczna*, *główna*, *higieniczna*, *indywidualna*, *intensywna*, *konkretna*, *lekka*, *ludzka*, *misyjna*, *mordercza*, *mozolna*, *mrówcza*, *niewolnicza*, *normalna*, *odpowiedzialna*, *operacyjna*, *owocna*, *pedagogiczna*, *płatna*, *podjęta*, *podstawowa*, *pożyteczna*, *przyjemna*, *przymusowa*, *rzetelna*, *samodzielna*, *sezonowa*, *socjalna*, *solidna*, *społeczna*, *systematyczna*, *syzyfowa*, *trwała*, *twórcza*, *tytaniczna*, *uczciwa*, *wasza*, *wspólna*, *wspólna*, *wszelka*, *wychowawcza*, *wyczerpująca*, *wykonywana*, *wytężona*, *wytrwała*, *zarobkowa*, *zawodowa*, *zbiorowa*, *zespołowa*, *zmysłowa*, *żmudna*;

prawda – *absolutna*, *brutalna*, *cała*, *chrześcijańska*, *czysta*, *głęboka*, *gorzka*, *historyczna*, *jedyna*, *logiczna*, *naga*, *najprawdziwsza*, *obecna*, *obiektywna*, *oczywista*, *ostateczna*, *pełna*, *polska*, *prosta*, *smutna*, *straszna*, *szczera*, *śmieszna*, *święta*, *wewnętrzna*, *zbawienna*, *żywa*;

solidarność – *duża*, *europejska*, *globalna*, *górnicza*, *grupowa*, *indywidualna*, *klasowa*, *kobieca*, *kolejarska*, *krajowa*, *ludowa*, *ludzka*, *męska*, *miejscowa*, *międzyludzka*, *międzynarodowa*, *moralna*, *narodowa*, *nasza*, *nauczycielska*, *obywatelska*, *oświatowa*, *parlamentarna*, *pełna*, *podziemna*, *polityczna*, *polska*, *prawdziwa*, *rodzinna*, *rolnicza*, *rządowa*, *silna*, *społeczna*, *wasza*, *wielka*, *wyborcza*, *wzajemna*, *zakładowa*, *zawodowa*, *związkowa*, *żywa*;

sprawiedliwość – *absolutna*, *boża*, *dziejowa*, *ekonomiczna*, *elementarna*, *historyczna*, *ludowa*, *ludzka*, *najwyższa*, *nierychliwa*, *nowa*, *ostateczna*, *polska*, *powszechna*, *prawdziwa*, *społeczna*, *wielka*, *większa*, *ziemska*, *zwykła*;

sumienie – *całe*, *chrześcijańskie*, *czyste*, *dobre*, *ludzkie*, *moralne*, *obciążone*, *obywatelskie*, *polskie*, *prawe*, *spokojne*, *własne*, *wrażliwe*, *złe*;

tolerancja – *duża*, *kolorowa*, *nasza*, *polityczna*, *polska*, *religijna*, *społeczna*, *większa*, *wzajemna*, *zerowa*;

ubóstwo – *całe*, *duchowe*, *materialne*, *relatywne*, *skrajne*, *trwałe*;

uczciwość – *bezwzględna*, *elementarna*, *intelektualna*, *kryształowa*, *ludzka*, *małżeńska*, *moralna*, *naukowa*, *osobista*, *pełna*, *polska*, *wewnętrzna*, *zawodowa*, *zwykła*;

wolność – *absolutna*, *całkowita*, *czysta*, *demokratyczna*, *emocjonalna*, *finansowa*, *gospodarcza*, *indywidualna*, *ludzka*, *nasza*, *negatywna*, *nieograniczona*, *nieskrępowana*, *obywatelska*, *oczekiwana*, *odzyskana*, *ograniczona*, *osobista*, *pełna*, *polityczna*, *polska*, *potrzebna*, *pozytywna*, *prawdziwa*, *przyszła*, *publiczna*, *religijna*, *rzeczywista*, *seksualna*, *społeczna*, *światopoglądowa*, *totalna*, *trwała*, *twórcza*, *upragniona*, *wewnętrzna*, *większa*, *własna*, *wolna*, *wyznaniowa*, *zagwarantowana*, *zdobyta*, *zewnętrzna*, *zwyczajna*.

Na podstawie powyższego zestawienia połączeń wyrazowych można określić ich budowę gramatyczną. Kolokacje, których centrum stanowi pojęcie

etyczno-społeczne, występują z określeniami przymiotnikowymi, pełniącymi funkcje (Śliwiński 1984):

— **charakteryzujące lub jakościowe** (nazywa przypadkowa, niestała cecha (właściwość) określonego pojęcia; wskazuje na cechę tego, co typowe, odpowiednie, stosowne w odniesieniu do tego pojęcia): *bolesna bieda*, *dzika sprawiedliwość*, *dziki konsumpcjonizm*, *dziurawy honor*, *egzotyczny dobrobyt*, *klująca prawda*, *kolorowa tolerancja*, *magisterskie bezrobocie*, *markowa odpowiedzialność*, *mętna etyka*, *ministerialne bogactwo*, *ministerialne prawda*, *najeżona sprawiedliwość*, *przebrzmiała etyka*, *szorstka prawda*, *śliska prawda*, *wakacyjna bieda*, *wyświechtana sumienie*, *zajadła sprawiedliwość*, *zwichnięta sprawiedliwość*, *zwodniczy dobrobyt*, *zwyrodniałe miłosierdzie*, *życiodajne dobro*;

— **wyodrębniające, klasyfikujące lub gatunkujące** (wskazuje na konkretną, jedyną cechę): *bezrobocie fikcyjne*, *bezrobocie koniunkturalne*, *bezrobocie recesyjne*, *bezrobocie sezonowe*, *bezrobocie technologiczne*, *bezrobocie ukryte*, *bieda patologiczna*, *bieda pokoleniowa*, *bieda społeczna*, *bieda utrwalona*, *bieda wskaźnikowa*, *bogactwo indywidualne*, *bogactwo społeczne*, *dobro kapitałowe*, *dobro konsumpcyjne*, *dobro materialne*, *dobro moralne*, *dobro produkcyjne*, *dobro publiczne*, *dobro substytucyjne*, *dobro wspólne*, *dobrobyt ekonomiczny*, *dobrobyt gospodarczy*, *dobrobyt społeczny*, *etyka normatywna*, *etyka pracy*, *etyka zawodowa*, *godność ludzka*, *godność osobista*, *godność osobowa*, *godność osobowościowa*, *konsumpcjonizm ekologiczny*, *konsumpcjonizm indywidualny*, *konsumpcjonizm społeczny*, *miłosierdzie boskie*, *odpowiedzialność cywilna*, *odpowiedzialność materialne*, *odpowiedzialność odszkodowawcza*, *odpowiedzialność pracownicza*, *odpowiedzialność prawna*, *odpowiedzialność zbiorowa*, *praca naukowa*, *praca zarobkowa*, *solidarność obywatelska*, *solidarność zawodowa*, *sprawiedliwość rozdzielcza*, *sprawiedliwość społeczna*, *tolerancja immunologiczna*, *tolerancja polityczna*, *tolerancja religijna*, *ubóstwo duchowe*, *ubóstwo intelektualne*, *ubóstwo kulturowe*, *wolność gospodarcza*, *wolność kulturowa*, *wolność obywatelska*, *wolność polityczna*, *wolność wyznaniowa*;

— **odnoszące się do ilości**: *cała wolność*, *druga wolność*, *duże bezrobocie*, *dużo odpowiedzialności*, *dwojaka sprawiedliwość*, *jedna wolność*, *mało sprawiedliwości*, *niewiele sumienia*, *podwójna praca*, *pół prawdy*, *trochę prawdy*, *wiele dobra*, *wiele wolności*;

— **wskazujące na posiadanie, przynależność; posesywność:** *ich wolność*, *nasza prawda*, *wasza sprawiedliwość*.

Przedstawione powyżej przymiotniki, wchodzące w relacje semantyczne z pojęciami związanymi z etyką społeczną, przekazują informacje dotyczące:

— zgodności z przyjętymi normami moralnymi:
— życia wewnętrznego, niematerialnego,
— przeobrażeń ustrojów politycznych,

— sposobu działania podmiotów gospodarczych,
— narodu i przynależności do niego,
— specyfiki określonych grup zawodowych, politycznych, wyznaniowych, seksualnych,
— relacji czasowych – odpowiedzialność historyczna,
— zasięgu, granic rozprzestrzeniania się,
— wartościowania (Kudra 2007).

Pojęcie związane z etyką społeczną odnoszą się do moralnego porządku życia społecznego, ze szczególnym uwzględnieniem wszechstronnego rozwoju człowieka. W zgromadzonych przymiotnikowych połączeniach kolokacyjnych dają się wyodrębnić kategorie semantyczne, które pokazują, w jakich obszarach życia publicznego pojęcia etyczno-społeczne są rozpowszechnione i stanowią parametry moralnych norm i zasad. Wyznaczają kierunki moralnej oceny działalności człowieka w różnych sferach życia, a także struktur i instytucji życia publicznego.

W analizowanych materiałach zwracają one uwagę na aspekt normatywny życia politycznego, społecznego, gospodarczego, kulturalnego i religijnego. Sygnalizują potrzebę rozwoju i przestrzegania ogólnoludzkich wartości etycznych i moralnych. W opisywanych wydarzenia życia społecznego są wartościami funkcjonującymi w społeczeństwie, z których wynikają konkretne zachowania, przyjęte w określonej zbiorowości społecznej. Znajduje to odzwierciedlenie w połączeniach pojęć etyczno-społecznych z przymiotnikami, wskazującymi na zgodności z przyjętymi normami etycznymi i moralnymi. Pojęcia i określenia tworzą takie przykładowe połączenia, jak: *dobro moralne*, *etyka chrześcijańska*, *etyka katolicka*, *etyka społeczna*, *etyka zawodowa*, *godność honorowa*, *godność zawodowa*, *honor żołnierski*, *miłosierdzie chrześcijańskie*, *odpowiedzialność konstytucyjna*, *odpowiedzialność służbowa*, *odpowiedzialność zawodowa*, *pomoc humanitarna*, *praca charytatywna*, *praca socjalna*, *prawda chrześcijańska*, *solidarność zawodowa*, *sprawiedliwość boża*, *sumienie moralne*, *tolerancja religijna*, *uczciwa praca*, *uczciwość moralna*, *wolność światopoglądowa*.

Tego rodzaju kolokacje przymiotnikowe dotyczą wartości, norm, ocen moralnych, a także zasad postępowania powszechnie uznanych w społeczeństwie za dobre, właściwe, pożądane. Wynikają one z potrzeby rozstrzygania tego, co jest dobre, a co – złe, a także z konieczności jednoznacznej oceny określonych sytuacji. Zebrane konteksty poświadczają, że kolokacje przymiotnikowe z pojęciami etyczno-społecznymi pojawiają się tam, gdzie jest opis, analiza, wyjaśnianie i ustalanie określonych dyrektyw moralnego postępowania.

W analizowanym materiale z pewną regularnością powtarzają się także pojęcia etyczno-społeczne, które odnoszą się do egzystencjalno-duchowej sfery życia człowieka. Występują się tam, gdzie mowa jest o normatywności etycznej (Drożdż 2012), a więc o realizacji zasad, norm, przekonań i cnót w relacjach międzyludzkich, w działalności społecznej, politycznej, gospodarczej i obycza-

jowej człowieka. Wskazują na potrzebę etyczności i etyzacji w dyskursie publicznym, gdzie pojawiają się pewne wahania w dziedzinie preferowanych wartości. Zwraca się uwagę również na zdolność człowieka do wolnego i swobodnego działania oraz na związane z tym efekty moralne i intelektualne. Mówi się zatem o: *bezrobociu społecznym*, *biedzie społecznej*, *cywilizacji konsumpcji*, *dobru wspólnym*, *etyce gospodarczej*, *etyce społecznej*, *etyce zawodowej*, *godności ludzka*, *humanizmie chrześcijańskim*, *ładzie moralnym*, *ładzie społecznym*, *pomocy międzynarodowej*, *solidaryzmie społecznym*, *sumieniu przeduczynkowym*, *sumieniu uczynkowym*.

Transformacje systemowe (Dubisz, Porayski-Pomsta, Sękowska 2007) i ustrojowe znajdują swoje odzwierciedlenia w określonych atrybutach, przysługujących społeczeństwom (np. *demokratyczna równość*, *wolności demokratyczne*, *wolność obywatelska*, *wolność polityczna*, *wolność wyznania*) oraz w ponoszeniu konsekwencji za niedopełnienie określonych obowiązków moralnych lub prawnych (np. *odpowiedzialność konstytucyjna*).

Pojęcia etyczno-społeczne sterują także dobrami i usługami w sferze gospodarczej, których celem jest zaspokojenie potrzeb społeczeństwa w określonej przestrzeni, cywilizacji i kulturze (por. *dobra gospodarcze*, *dobrobyt ekonomiczny*, *dobrobyt gospodarczy*, *dobrobyt materialny*, *konsumpcjonizm obywatelski*, *odpowiedzialność gospodarcza*). W kontekście przeobrażeń związanych z rozporządzeniami określonymi dobrami i zasobami wspomina się o podstawach funkcjonowania i sposobach postępowania odpowiednich podmiotów gospodarczych w określonych okolicznościach. Pojawiają się zatem takie pojęcia, jak: *zasada pomocniczości*, *zasada solidarności*, *zasada sprawiedliwości* (*społecznej*).

Funkcjonowanie pojęć związanych z etyką społeczną wskazuje także na ich polski charakter, na cechy właściwe Polakom (por. *polska bieda*, *polska tolerancja*, *polska uczciwość*), charakterystyczne dla danego narodu (por. *bogactwo narodowe*, *dobro narodowe*, *honor narodowy*, *solidarność narodowa*), a także na europejski charakter określonego organu prawodawczego (por. *Parlament Europejski*). Realizacja założeń określonych pojęć etyczno-społecznych odbywa się również przy udziale różnych narodów lub ich przedstawicieli (por. *odpowiedzialność międzynarodowa*, *pomoc międzynarodowa*, *solidarność międzynarodowa*, *pokój międzynarodowy*, *polityka międzynarodowa*).

W zakresie określonych struktur zawodowych, wykonujących czynnie swoje obowiązki, pojęcia etyczno-społeczne wskazują na maksymalne i optymalne korzyści przynależne określonym grupom zawodowym, a w szczególności na poprawę sytuacji ludzi pracujących. Znajduje to wyraz w takich połączeniach wyrazowych, jak: *etyka adwokacka*, *etyka lekarska*, *etyka pracownicza*, *etyka pracy*, *etyka zawodowa*. W analizowanych kontekstach przedstawiają one wartości, powinności i uprawnienia moralne osób pracujących w określonych strukturach zawodowych, ale także sygnalizują potrzebę respektowania wartości i norm szczegółowych, wynikających ze specyfiki poszczególnych zawodów. Zwracają

uwagę na dobro moralne i dobro utylitarne, wynikające z określonych norm etycznych, właściwych różnym grupom pracowniczym.

Podobna normatywność dotyczy także określonych grup powołanych dla celów kultu religijnego. Tam, gdzie mowa jest o ich uprawnieniach i obowiązkach, pojawiają się odniesienia do sprecyzowanych norm i zasad im właściwych, por. *etyka chrześcijańska*, *etyka katolicka*, *etyka protestancka*.

Pojęcia etyczno-społeczne wskazują także na pewne atrybuty, charakterystyczne dla określonych grup politycznych, gospodarczych, zawodowych, wyznaniowych, seksualnych. W związku z tym widoczne są odwołania do: *wolności ekonomicznej*, *wolności finansowej*, *wolności gospodarczej*, *wolności religijnej*, *wolności światopoglądowej*, *wolności wyznaniowej*.

Połączenia wyrazowe *dawna sprawiedliwość*, *dziejowa sprawiedliwość*, *miniona wolność*, *obecna odpowiedzialność*, *obecna prawda*, *odpowiedzialność historyczna* świadczą o temporalnym podejściu do przedstawiania określonego pojęcia etyczno-społecznego i sygnalizują jego procesualność. Funkcjonują one w określonym ciągu czasowym i w sytuacji zdeterminowanej w czasie. Określenia przymiotnikowe sytuują pojęcia w pewnej rozciągłości temporalnej, prowadzącej do granicy, zakończenia.

Niektóre określenia przymiotnikowe sprzyjają również zabiegom wartościowania. Są językowymi sposobami przedstawiania pozytywnych lub negatywnych aspektów rzeczywistości moralnej i etyczno-społecznej na tle znaczących przeobrażeń społeczno-ekonomicznych. Podświetlają również pewne aspekty pojęć, ukazując ich funkcjonowanie jako dobre lub złe pod pewnymi względami, por.: *budująca solidarność*, *negatywna wolność*, *skrajna tolerancja*, *sprzyjająca akulturacja*, *toksyczne ubóstwo*, *trwały pokój*, *umiarkowana tolerancja*.

Przedstawiony materiał pozwala stwierdzić, że kolokacje z komponentem przymiotnikowym przybierają różne określenia, pełniące wiele funkcji. Przynależą do różnych kategorii semantycznych, które wskazują na to, że myślenie w kategoriach pojęć związanych z etyką społeczną jest charakterystyczne dla wielu aspektów życia codziennego człowieka z uwzględnieniem także czasu i przestrzeni. Wyraźnie zaznaczają się te, które dotyczą zagadnień ustroju państwa, są związane ze społeczeństwem, gospodarką, ekonomią, obyczajowością, kulturą, religią.

Przedstawione kolokacje są nośnikami ważnych, przydatnych i pożytecznych treści w odniesieniu do sfery etyczno-społecznej człowieka. Wyznaczają one kierunki praktycznej realizacji moralnych reguł życia społecznego. Konotują znaczenia ocen i norm porządkujących sferę życia społecznego. Stają się podstawą do opisywania i wyjaśniania stosunków oraz działań określonych grupy społecznych.

Niektóre połączenia kolokacyjne mają skonwencjonalizowaną formę. Tworzą trwałe związki wyrazowe. Z kontekstów wynika także, że ich funkcje i użycie bywa podyktowane względami retorycznymi. Stąd występują w postaci zme-

taforyzowanych związków wyrazowych. Względy pragmatyczne decydują także o tym, że znaczenie omawianych połączeń kolokacyjnych jest wypadkową składników, które można luźno zmieniać, w zależności od tego, jaką treść mają one wyrażać.

Analizowane struktury, powstałe w wyniku łączliwości leksykalnej, realizują różne funkcje pragmatyczno-stylistyczne. Przynależą one do kategorii semantycznych, obejmujących problematykę osoby ludzkiej, praw człowieka, istoty życia społecznego, podstawowych zasad etyczno-społecznych, humanistycznego porządku społecznego. Treści przez nie wyrażane są istotne i użyteczne społecznie.

Warto zwrócić uwagę również na to, że określenia przymiotnikowe pociągają za sobą modyfikacje znaczeniowe analizowanych pojęć (Gajewska 2000; Sękowska 2007).

Elementy leksykalne konstytuujące analizowane kolokacje przymiotnikowe można podzielić na dwie grupy (Markowski 1992). Pierwszą, najbardziej liczną, stanowią połączenia wyrazowe charakteryzujące się nieekspresywnością, niespecjalistycznością. Z kolei tam, gdzie w badanych tekstach wyczuwalny był swoisty, specyficzny, szczególny charakter pojęć etyczno-społecznych, można mówić o ich erudycyjności i specjalistyczności.

W zależności od kontekstu przymiotnikowe kolokacje pojęć związanych z etyką społeczną są świadectwem myślenia w kategoriach określonych wartości lub antywartości. W związku z tym mogą one wywoływać mniej lub bardziej pozytywne lub negatywne skojarzenia, dotyczące określonej rzeczywistości etyczno-moralnej.

Interesujące wydaje się zbadanie, w jakim stopniu przymiotnikowe kolokacje z pojęciami związanymi z etyką społeczną, występujące w przekazach internetowych, pokrywają się z zasobem słownikowym[1] i materiałem korpusowym[2] współczesnej polszczyzny.

Bibliografia

Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H., 1982, *Kultura języka polskiego*, t. 2: *Zagadnienia poprawności leksykalnej. Słownictwo rodzime*, Warszawa, s. 85–97.

Drożdż M., 2012, *Etos dziennikarski bez etyki...?*, [w:] E. Pawlak-Hejno, J. Pleszczyński. (red.), *Etyka dziennikarstwa. Edukacja. Teoria. Praktyka*, Lublin, s. 31–49.

[1] Na przykład na podstawie *Słownika języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego, *Uniwersalnego słownika języka polskiego* pod redakcją Stanisława Dubisza, *Innego słownika języka polskiego PWN* pod redakcją Mirosława Bańki.

[2] Na przykład zasobów Narodowego Korpusu Języka Polskiego w jego wersji PELCRA i korpus PWN.

Dubisz S., Porayski-Pomsta J., Sękowska E. (red.), *Język, polityka, społeczeństwo. Słownik pojęć politycznych i społecznych krajów Europy Środkowej i Wschodniej*, Warszawa 2004.

Dubisz S., Porayski-Pomsta J., Sękowska E. (red.), *Lingwistyka a polityka. Słownik pojęć politycznych i społecznych krajów Europy Środkowej i Wschodniej*, Warszawa 2007.

Gajewska D., 2000, *Naród i kultura narodowa w językowym obrazie świata publicystyki politycznej doby PRL-u*, [w:] *Wiedza o kulturze polskiej u progu XXI wieku*, Wrocław, s. 234–241.

Klemensiewicz Z., 1948, *Skupienia, czyli syntaktyczne grupy wyrazowe*, Kraków.

Kudra B., 2007, *Symbole dyskursywne a wartościowanie*, [w:] J. Mazur, A. Małyski, K. Sobstyl, *Człowiek wobec wyzwań współczesności. Upadek wartości czy walka o wartości*, Lublin, s. 185–190.

Loewe I., 2000, *Konstrukcje analityczne w poezji Młodej Polski*, Katowice.

Loewe I., 2001, *„Miłości moc niech szumi w was". Kolokacje w młodopolskich tekstach poetyckich*, [w:] A. Pajdzińska, R. Tokarski, *Semantyka tekstu artystycznego*, Lublin, s. 163–176.

Markowski A., 1992, *Leksyka wspólna różnym odmianom polszczyzny*, t. 1–2, Wrocław, s. 16–20.

Sękowska E., 2007, *Metodologiczne problemy opisu słownictwa społeczno-politycznego w polszczyźnie XX i XXI wieku*, [w:] S. Dubisz, J. Porayski-Pomsta, E. Sękowska (red.), *Lingwistyka a polityka. Słownik pojęć politycznych i społecznych krajów Europy Środkowej i Wschodniej*, Warszawa, s. 45–53.

Sękowska E., *Z badań nad najnowszym słownictwem społeczno-politycznym*, [w:] M. Hawrysz (red.), *Zielonogórskie seminaria językoznawcze 2006–2007*, Zielona Góra 2009, s. 229–244.

Skorupka S., 1950, *Kompozycja grup frazeologicznych*, „Poradnik Językowy" 4, s. 19–25.

Skorupka S., 1952, *Typy połączeń frazeologicznych*, „Poradnik Językowy" 5, s. 12–20.

Śliwiński W., 2007, *O pewnym sposobie badania kolokacji w tekstach urzędowych*, „LingVaria" 2, http://www2.polonistyka.uj.edu.pl/LingVaria/archiwa/LV_2_2007_pdf/07-Wladyslaw%20Sliwinski.pdf.

Śliwiński W., 1984, *Szyk wyrazów w zdaniu pojedynczym, dzisiejszej polszczyzny pisanej. Opis prawidłowości*, Kraków.

Żmigrodzki P., 1993, *O tzw. znaczeniu literalnym i jego funkcji w semantyczno-składniowym opisie zdań metaforycznych*, [w:] A. Wilkoń, J. Warchala (red.), *Z problemów współczesnego języka polskiego*, Katowice s. 95–106.

Żmigrodzki P., 1994, *Metafory nominalne, metafory werbalne, zdania metaforyczne*, „Polonica" 16, s. 35–41.

Kolokacje przymiotnikowe wybranych pojęć związanych z etyką społeczną (na przykładzie portalu Onet.pl)

Streszczenie

Celem artykułu jest omówienie kolokacji przymiotnikowych z pojęciami związanymi z etyką społeczną, które odnoszą się do różnych moralnych i społecznych aspektów rzeczywistości, opisanych i zinterpretowanych na portalu Onet.pl. W analizowanych połączeniach uwagę zwracają przymiotniki, które wydobywają charakterystyczne aspekty pojęć etyczno-społecznych: cechy jakościowe, gatunkujące i klasyfikujące. Dostarczają informacji na temat tego, jakie fragmenty rzeczywistości są zgodnie z przyjętymi normami moralności. Charakteryzują pewne wymiary moralnego porządku życia społecznego. Określają jakość życia duchowego i życia niematerialnego. Podświetlają ocenę przemian systemów politycznych, gospodarczych, społecznych, funkcjonowania przedsiębiorstw, osób związanych z pewnymi grupami zawodowymi, politycznymi, religijnymi i seksualnymi.

Słowa kluczowe: etyka społeczna, kolokacje, łączliwość leksykalna, moralność.

Adjectival Collocations of Selected Concepts Related to Social Ethics (for example of Onet.pl)

Summary

This article aims to provide co-location adjective links, in which the nominal members are terms relating to various ethical and social aspects of reality, described and interpreted in Onet.pl. Collocations, which centre is the ethical and social concept, they appear with the adjectival terms, which fulfil the characteristic functions or quality, extracting, classification or species functions, referring to the quantity, which indicate the ownership, membership, possessivity. The presented adjectives which include language relations with the concepts related to social ethics, provide information on: compliance with accepted standards of moral, spiritual life, incorporeal life, the transformation of political systems, the operation of businesses, people and belonging to it, certain professional, political, religious, sexual groups, the evaluation.

Keywords: ethos, social ethics, collocations, lexical connectivity, morality.